

τινα μνημεία της ύπαιθρου. Ούτω αὕτη ἀπετύπωσε τὸ παρά τὸ χωρίον Ἅγιος Μάρκος κείμενον ἐκκλησιδίδιον τοῦ Ἁγ. Μερκουρίου, τὸ ὁποῖον, ὅπως εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ 1964 ἀνεφέρθη (βλ. ΑΔ 20 (1965): Χρονικά, σ. 400), φέρει ἀξιολόγους τοιχογραφίας τοῦ 11ου αἰῶνος. Ἐπίσης ἀπετύπωσε τὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ἱερὰν μονὴν τοῦ Ὑψηλοῦ Παντοκράτορος. Τέλος ἐσχέδιασε καὶ ἐμέτρησε τὴν εἰς τὴν Κασσιώπην τῆς ΒΔ. ἄκρας τῆς Κερκύρας πύλην τοῦ αὐτόθι μεσαιωνικοῦ Φρουρίου.

Ἄφ' ἑτέρου τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1965 ἀφίχθη εἰς Κέρκυραν ἡ Ἐφορος τῶν Νεωτέρων Μνημείων δ. Κ. Φατούρου, ἡ ὁποία προέβη εἰς τὴν ἀποτύπωσιν καὶ μελέτην τῶν οἰκοδομικῶν φάσεων τῆς ἐκ τοῦ πολέμου βλαβείσης καθολικῆς μητροπόλεως τῆς Κερκύρας (τοῦ καλουμένου Ντόμου), τῆς ὁποίας ἐπίκειται ἡ ἀναστήλωσις ὑπὸ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ἐργασιῶν τοῦ 1965, νομίζω ὅτι θὰ πρέπη νὰ θεωρηθοῦν καὶ οἱ καθαρισμοὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων τῆς Νήσου Κερκύρας, διὰ τὸν λόγον ὅτι οὗτοι συμπεριέλαβον καὶ μερικὰς οὐσιώδεις συντηρήσεις τῶν μνημείων τῶν, ἐπιβληθεῖσας ἀπὸ τὴν παρατήρησιν ὅτι αἱ γνωσταὶ κλιματολογικαὶ συνθήκαι τῆς νήσου δημιουργοῦν εἰς τὰ μνημεία σοβαρὰ τήν φθορὰν τοσοῦτον μᾶλλον σοβαρὰν καθ' ὅσον τὸ ὑλικὸν τῶν εἶναι ἐντόπιος πορώλιθος, συνήθως μαλακός.

Ἀπὸ τὴν κτηθεῖσαν πείραν ἐσχημάτισαμεν τὴν πεποιθησιν ὅτι εἰς τὴν Κέρκυραν ἐπιβάλλεται νὰ διατηροῦνται ὑπὲρ τὸ ἔδαφος μόνον τὰ ἀπολύτως ἀπαραίτητα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῶν ἀρχαίων, ἐρειπίων, πάντα δὲ τὰ ἄλλα νὰ ἐπιχώννυνται διὰ νὰ ἀποφεύγεται ἢ ἄλλως μοιραία καταστροφή τῶν, τὰ δὲ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἀπομένοντα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη νὰ ἐπαλείφονται μὲ κατάλληλον μονωτικὸν ὑγρὸν διὰ τὴν προστασίαν τῶν. Ὡς τοιοῦτον μετεχειρίσθημεν τὸ Αrgbazit, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπὶ μνημείων τῶν Ἀθηνῶν ἔχει χρησιμοποιηθῆ μὲ καλὰ ἀποτελέσματα. Διαποτίζει τὸν λίθον χωρὶς νὰ τὸν χρωματίζῃ καὶ χωρὶς νὰ σχηματίζῃ ἰδιαιτέραν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, ἡ ὁποία μὲ τὰς συστολάς ἢ διαστολάς τῆς θὰ ἐπέφερε τὴν φθορὰν τοῦ λίθου. Τὸ μόνον του μειονέκτημα εἶναι ἡ μικρὰ χρονικὴ ἀντοχὴ του, ἀπαιτεῖται δηλαδὴ ἡ δι' αὐτοῦ ἐπάλειψις ἀνά τρία ἢ τέσσαρα ἔτη.

Λεπτομέρστερον ἢ ἐκτελεσθεῖσα ἐργασία ἔχει ὡς ἐξῆς:

Εἰς τὸν ἀρχαῖκὸν ναὸν τοῦ Καρδακιοῦ (Πί ν. 337 α), ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὁ καλύτερον σφζόμενος ἐκ τῶν ναῶν τῆς Κερκύρας, ἐκαλύφθησαν διὰ χώματος τμήματα τοῦ θεμελίου του, τὰ ὁποῖα δὲν ἦτο ἀπαραίτητον νὰ εἶναι ὁρατά, ἀνεστράφησαν ἐρριμμένα κιονόκρανα, διὰ νὰ παρουσιάζον πρὸς τὰ ἄνω τὸν ἄβακα ἀντὶ τοῦ περισσώτερον εὐαισθήτου ἐχίνου, καὶ τέλος ἐγένετο ἐπάλειψις μεγάλων ἐπιφανειῶν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν του διὰ τῆς προαναφερθείσης μονωτικῆς οὐσίας.

Ὅμοιαι ἐργασίαι ἐγίναν καὶ εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν χώρον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, ὅπου ὁμοῦ τὸ κύριον βάρος ἔπεσεν εἰς τὰς ἐπιχωματώσεις, διότι ἐκτὸς τοῦ βωμοῦ ἐλάχιστα εἶναι τὰ σφζόμενα ἐρείπια τοῦ ναοῦ. Εἰς τὸν βωμὸν συνεκολλήθησαν πολλὰ ἐτοιμόρροπα τεμάχια, ἐκαθαρίσθη δὲ ὁλόκληρος ἀπὸ τοὺς μύκητας τῆς ὑγρασίας καὶ ἠλείφθη διὰ τοῦ προαναφερθέντος μονωτικοῦ ὑγροῦ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν εἰς τὸν χώρον, μᾶς ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ διενεργήσωμεν καὶ μικρὰν σκαφικὴν ἔρευναν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο λόγος ἄλλαχού (σελ. 324 - 325).

Εἰς τὴν Ρόδαν τῆς βορείου παραλίας τῆς νήσου ἐγίνε κατὰ τὸ 1965 συστηματικὴ ἐργασία καθαρισμοῦ καὶ συντηρήσεως τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος (Πί ν. 337 β - γ). Διὰ πρώτην φοράν μετὰ πολλὰ ἔτη ἐκαθαρίσθη ριζικῶς ὁ χώρος ἀπὸ τὴν βλάστησιν. Μὲ ὀδυνηρὰν ὁμως ἐκπληξιν διεπιστώσαμεν, ὅτι τὰ κατώτατα τμήματα τῶν θεμελίων τοῦ ναοῦ, ὅσα δηλαδὴ ἐπὶ πολλοὺς μῆνας τοῦ ἔτους εὕρισκοντο ἐντὸς τοῦ ἐκ τῶν βροχῶν λιμνάζοντος ὕδατος καὶ τῆς ἰλύος, ἦσαν εἰς ἀθλίαν κυριολεκτικῶς κατάστασιν (Πί ν. 337 δ). Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα τμήματα τῶν ἐρειπίων δὲν ἦσαν εἰς πολὺ καλυτέραν κατάστασιν, αἱ δὲ ἐπιφάνειαι τῶν ἀπελεπίζοντο ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν καιρικῶν συνθηκῶν καὶ ἐκ τῆς ἰδιομορφίας τοῦ ὑλικοῦ, μαλακοῦ ἐντοπίου πορωλίθου. Ὅσα τεμάχια ἐκ τούτων κατέστη δυνατὸν, συνεκολλήθησαν, οἱ περισσότεροι δὲ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἀνασκαφικοὺς λάκκους ἐπληρώθησαν μὲ ἄμμον καὶ ἄμμοχάλικον, εἰς τρόπον ὥστε ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν νὰ φαίνεται πλεον μόνον ἡ (δι' Αrgbazit μονωθεῖσα) ἐπιφάνεια τῶν ἐρειπίων, ἡ ὁποία ἐπαρκεῖ διὰ τὴν κατανοήσιν τοῦ σχήματος τοῦ ναοῦ.

Παραλλήλως πρὸς τὰς ἐργασίας αὐτὰς ἐγένετο καὶ λεπτομερὴς ἀποτύπωσις τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ.

Ἀναφέρω ἐπίσης τὸν συστηματικὸν καθαρισμὸν τοῦ λεγομένου Νέου Ἐνετικῶ Φρουρίου τῆς πόλεως, τὸν πρῶτον, ὁ ὁποῖος ἐγένετο ἀπὸ πολ-

λῶν ἐτῶν. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἀχανοῦς καὶ δαιδαλώδους φρουρίου ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν ἀγριαὶν βλάστησιν, ἡ ὁποία περιελάμβανε καὶ πληθὸς τεραστῶν καὶ καταστρεπτικῶν « βρωμοδένδρων » καὶ τινὰς συκέας· τούτων αἱ ρίζαι ἐψεκάσθησαν μὲ ἐιδικὸν ζιζανιοκτόνον. Ὁ Πί ν. 337 ε - ς' δεικνύει τὰ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Φρουρίου κτήρια τῆς Ἀγγλικῆς ἐποχῆς μετὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν.

ἌΛΛΑ ΠΡΟΣΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Πλὴν τῶν ἐξ ἀνασκαφῶν προερχομένων ἀρχαίων, εἰς τὸ Μοσεῖον Κερκύρας κατετέθησαν ὑπὸ ἰδιωτῶν καὶ τὰ ἐξῆς ἀρχαῖα :

Τὸ εἰκονιζόμενον εἰς τὸν Πί ν. 338 α χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ἱσταμένου γυμνοῦ νέου κατέθεσεν ἡ δ. Σοφία Μπαμίχα, δηλώσασα ὅτι τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὸ Δέλβινον τῆς Β. Ἡπείρου, ὁπόθεν ἐκομίσθη εἰς τὴν Κέρκυραν πρὸ πολλῶν ἐτῶν.

Ὁ νέος κρατεῖ εἰς τὴν ἀριστεράν του ὕνιον ἀρότρον, εἰς δὲ τὴν δεξιάν του καμπύλην γεωργικὴν μάχαιραν. Τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα εἶναι εὐγλωττοὶ μάρτυρες τῶν ἀσχολιῶν τοῦ ἀναθέτου, ὁ ὁποῖος μετὰ εὐτυχῆ ἐσοδείαν ἀνέθεσε τὸ ἀγαλμάτιον εἰς τὴν (ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς) προστάτιδα θεότητά του, εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης. Ἐπὶ τῆς ὀριζοντιῶς τετμημένης κεφαλῆς του πρέπει νὰ φαντασθῶμεν πῖλον. Ἀπὸ τὰς ἀδεξιότητος εἰς τὴν στάσιν καὶ τὴν διάπλασιν μερῶν τινῶν τοῦ σώματος, καθὼς καὶ ἀπὸ ὀρισμένας δυσαναλογίας μελῶν του, εἶναι φανερόν, ὅτι τὸ ἔργον εἶναι ἐπαρχιακὸν - περιφερειακόν, προερχόμενον ἐκ τινος ἐργαστηρίου τῆς περιοχῆς ὅπου εὐρέθη, ἢ καὶ ἐκ τῆς Κερκύρας ἀκόμη. Ὅπως δὲ ποτε, εἶναι ἀξιόλογος ἡ λεπτὴ ὀργανικὴ αἰσθησις εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν σκελῶν. Ἀκριβῆς χρονολόγησις του δὲν ἐπιτυγχάνεται λόγῳ τῆς ἐπαρχιακότητος του, στάσις δὲ, σωματικὴ διάπλασις καὶ πρόσωπον συνιστοῦν χρονολόγησιν εἰς τὸ γενικὸν πλαίσιον τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος. Πιθανωτέρα εἶναι πάντως ἡ χρονολόγησις εἰς τὰ τέλη αὐτοῦ.

Ἡ μαρμαρινὴ κεφαλὴ τοῦ Πί ν. 338 β κατετέθη ὑπὸ τοῦ ταπετσιέρη κ. Κουλοῦρη, ὁ ὁποῖος κατεῖχεν αὐτὴν ἐκ τινος ἐκποιηθείσης ἰταλικῆς περιουσίας καὶ εἶναι μᾶλλον διακόσμησις ποδὸς τραπέζης. Ἡ ἐργασία τῆς εἶναι ἀρίστη, πολὺ εὐαίσθητος, συνιστῶσα χρονολόγησιν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου ἢ τῶν ἀμέσως ἐπομένων δια-

δόχων του. Εἰς τὴν κεφαλὴν ὁμοῦς ὑπόκειται ἔργον τοῦ τέλους τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ θωρακείου τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης.

ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΑ ΥΠΟ ΙΔΙΩΤΩΝ

Συμπληρώνω τὴν παροῦσαν ἐκθεσιν μὲ τὴν σύντομον περιγραφὴν μερικῶν ἀρχαίων κατεχομένων ὑπὸ Κερκυραίων ἰδιωτῶν, τὰ ὁποῖα ἠδυνήθηον νὰ ἐξετάσω καὶ φωτογραφίσω.

Ἡ εἰς τὸν Πί ν. 338 γ εἰκονιζομένη μαρμαρινὴ κεφαλὴ μετὰ τοῦ λαιμοῦ, συνολικοῦ ὕψους 0,26 (ἡ κεφαλὴ ἔχει ὕψος 0,20), πλάτους κατὰ τοὺς κροτάφους 0,11 καὶ συνολικοῦ πλάτους 0,185 μ. ἀνήκει εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα κ. Ἰ. Κόλλαν, ὁδὸς Μάνεση, μὲ τὴν φιλικὴν ἀδειαν τοῦ ὁποῖου καὶ δημοσιεύεται. Εὐρέθη πρὸ πολλῶν χρόνων ἐντεταχισμένη εἰς τὸ φρέαρ ἐπαύλεως παρὰ τὸ Κανόνι τῆς χερσονήσου τῆς ἀρχαίας πόλεως Κερκύρας, τότε ἰδιοκτησίας Παλιοῦ καὶ σήμερον Δημητριάδη, παριστάνει δὲ τὸν Ἀπόλλωνα. Εἶναι προφανῶς ἔργον τοῦ τέλους τοῦ 2ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου μ.Χ. αἰῶνος, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ ἀφθονος καὶ χαρακτηριστικὴ χρῆσις τοῦ τρυπάνου. Ἐκ τῆς τρυφερᾶς ὁμοῦς ἀποδόσεως ὀρισμένων λεπτομερειῶν δὲν διστάζω καὶ δι' αὐτὴν νὰ πιστεύσω ὅτι ἀποδίδει, πιστῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἑλληνικὸν πρότυπον τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, ἀπὸ τὸ ἐργαστήριον μάλιστα τοῦ Λεωχάρους. Πράγματι, οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ ἀνοικτὸν στόμα ὑπενθυμίζουν ζωηρῶς τὸν Ἀπόλλωνα τοῦ Belvedere (βλ. ἰδίως τὸ ἀντίγραφον Steinhäuser τῆς Basel, AA 1925, 26 κ. ἐ. καὶ εἰκ. 2-4 καὶ Pfeiff, Apollon, πίν. 53), ἐνῶ ἡ κόμη ὁμοιάζει περισσότερο τὴν τοῦ Λυκείου Ἀπόλλωνος (βλ. λ.χ. Pfeiff, ἔ.ἀ. πίν. 52 καὶ σ. 129 : Scorpius - Flechte). Ἡ κίνησις τοῦ σώματος, ἂν κρίνη κανεὶς ἀπὸ τὴν ὅλην στάσιν τῆς κεφαλῆς, ἦτο ἀρκετὰ ζωηρά.

Εἰς τὸν Πί ν. 338 δ ἀπεικονίζεται ἀκέφαλον ἄγαλμα γυμνοῦ νέου, ὕψ. 0,64 μ., φέροντος μόνον χλαμύδα, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μηχανικοῦ κ. Κορκοτσάκη, ὁδὸς Ἀλκινόου 9. Τὸ ἄγαλμα παριστάνει τὸν Ἑρμῆν καὶ ἐποχὴ του εἶναι, ὅπως μαρτυροῦν ἡ ὅλη ψυχρὰ ἐργασία καὶ ἡ λελεασμένη ἐπιφάνεια, ὁ 2ος ἢ καὶ ὁ 3ος ἀκόμη αἰὼν μ.Χ. Καὶ ἐδῶ φαίνεται πάντως νὰ ὑπάρχη ἀπήχησις κάποιου ἑλληνικοῦ προτύπου τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος.

Γ. ΛΟΝΤΑΣ

*

Κέρκυρα: α. Ὁ ὑστεροαρχαϊκὸς ναὸς εἰς Καρδάκι μετὰ τὰς ἐργασίας, β-γ. Ἀπόψεις τοῦ κλασσικοῦ ναοῦ εἰς Ρόδαν μετὰ τὸν καθαρισμὸν, δ. Τμήμα τῆς ΒΑ. γωνίας τοῦ σηκοῦ τοῦ κλασσικοῦ ναοῦ Ρόδας, ε-ζ'. Νέον Φρούριον Κερκύρας. Τμήμα τῶν (Ἀγγλικῶν) οἰκοδομημάτων μετὰ τὸν καθαρισμὸν

Γ. ΔΟΝΤΑΣ